

De kwestie. Het nationalisme rukt op in Europa. Van het virtuele succes van de PVV en de electorale opmars van Front National, tot de enorme verkiezingszege van de nationaalconservatieven in Polen. Historicus Henri Beunders trekt een parallel met 1914, de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. "Ik maak me ernstig zorgen over de toekomst van de Europese Unie."

Oprukkend nationalisme in Europa

Geert Wilders werd verkozen tot politicus van het jaar. Bent u het daarmee eens? "Nee. Want hij verzijgt wat de gevolgen zijn van zijn eisen, zoals 'grenzen dicht' en 'weg met Europa'. Grenzen dicht betekent voor onze open economie een drama. En als je minder vluchtelingen wilt, kan dat niet zonder een sterk Europa."

Volgens de peilingen heeft hij inmiddels 41 zetels. Dat is meer dan de huidige coalitiepartners, VVD en PvdA, bij elkaar. Mensen nemen zijn verhaal dus kennelijk voor zoete koek aan. "Nou, dat wil ik wel even relativeren. De LPF wist in mei 2002, ná de dood van Fortuyn, 26 zetels te veroveren in de Tweede Kamer. Dat was toch slechts 17 procent van het electoraat. Al zou Wilders op veertig zetels staan, dan nog heeft hij maar net iets meer dan een kwart van de stemmen. Driekwart van de kiezers stemt dus nog gewoon op andere partijen."

Hierin klinkt een zekere geruststelling door. Wat vindt u ervan dat veel mensen schrikken van de

opkomst van nationaalconservatieven als Geert Wilders en Marine Le Pen? "Het zegt vooral veel over de gevestigde orde; dat zijn de mensen die schrikken. Hun elitepolitiek wordt bedreigd en dat maakt hen onzeker. Daarom beweegt de 'oude politiek' mee met de extremen; dat was vroeger al zo met de NSB en Colijn. Het eindresultaat is nu – net als toen – een verrechtsing. Dat zie je overal in Noord-Europa. Marine Le Pen haalde bij de regioverkiezingen uiteindelijk geen enkele regio binnen, maar alleen dankzij een wanhopig monsterverbond van de socialisten van Hollande en de rechtse republiken van Sarkozy."

Het is niet ondenkbaar dat Le Pen president van Frankrijk wordt toch? "Nee."

Wat gebeurt er dan, denkt u? "Dan komen de desintegreerbare krachten die nu overal in Europa aan het werk zijn in een stroomversnelling. Prikkeldraad hier, slagbomen daar. En alle pijlen gericht op Duitsland: vanuit Zuid-Europa vanwege de euro en de bezuinigingen, vanuit Midden-Europa vanwege de vluchtelingen. Als Frankrijk zich ook gaat afsluiten, zoals Scandinavië nu, en Duitsland heeft alleen Nederland nog over als bondgenoot, dan is dat einde oefening voor de Europese Unie in de huidige vorm."

We zien de sterke nationalistische tendens in een groot aantal Europese landen. Hoe is die te verklaren? "Er is sprake van een fundamentele onvrede als gevolg is van drie elementen. Het turbokapitalisme heeft sinds 1989 de hele wereld in zijn greep gekregen. Het resultaat is een groeiende kloof tussen arm en rijk, met meer en meer 'verliezers'. Intussen is door internet de gewone man geëmancipeerd in communicatief opzicht. Iedereen heeft een blog of Facebookpagina, met de belofte dat iedereen gehoord zal worden. Maar die belofte blijkt vals. ➤

Henri Beunders (1953) is hoogleraar Ontwikkelingen in de Publieke Opinie aan het International Institute of Social Studies in Den Haag. Hij doet onderzoek naar politieke, cul-

turele en maatschappelijke conflicten en de rol van de publieke opinie in de Nederlandse maatschappij, geplaatst in een Europese en mondiale context. Hij promoveerde op het

verzet in Nederland tegen herbewapening na de Eerste Wereldoorlog, en was behalve wetenschapper lange tijd journalist en Duitsland-correspondent voor *NRC Handelsblad*.

De enige die hun blog leest zijn ze zelf. En dan blijken er ook nog allerlei politieke keuzes gemaakt te worden die vooral goed zijn voor anderen.

Een steeds rijker wordende elite domineert de politiek. Wie zijn er voor meer immigratie? De 'Gutmenschen' natuurlijk, maar vooral de werkgevers en, in de VS, de Republikeinen – behalve Trump. Daarom is hij zo populair bij de verarmende blanken die bovendien telkens de beschuldiging om hun oren krijgen dát ze blank zijn, oftewel genieten van het 'white privilege'. De grootste onvrede over 'de politiek' zie je onder blanke arbeiders. In de steden, in Limburg en in de oude industriegebieden van Frankrijk, waar Peugeot en Citroën steeds minder werkgelegenheid bieden. De werklozen zien hun uitkering lager worden, want de verzorgingsstaat moest namelijk 'gemoderniseerd' worden. En als ze dan horen: weer honderd miljard naar Griekenland, de deur open voor vluchtelingen, en terreuraanslagen in de eigen disco – dan worden ze woedend. Men wil wraak. Ze roepen 'fuck you' tegen de politiek. En dat kan ik ze niet helemaal kwalijk nemen."

Betekent dit dat hoogopgeleiden zich niet aangetrokken voelen tot de PVV en het Front National? "Hogeropgeleiden wanen zich nog veilig. Ze denken – vaak ten onrechte – dat zij niet tot de slachtoffers van de globalisering zullen behoren. De houding van de elite is: globalisering dat moet, en Europa,

dat kan niet anders. Maar niemand heeft antwoord op de vraag wat Nederland 'als gemeenschap' moet zijn, of hoeveel nationalisme en protectionisme we wél toe mogen laten. Wat ik in de discussie over de vluchtelingen crisis tussen de regels door vooral hoor, is dit: 'Dus jij wilt één vluchteling minder opnemen dan ik? Dan ben jij een fascist en ik ben goed'. Maar iedereen zegt op een zeker moment: nu is het welletjes. En sinds 'Keulen' zal dat moment snel komen."

U schreef onlangs in de *Volkscrant* dat de reacties op de aanslagen in Parijs doen denken aan de zomer van 1914, net voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Wat bedoelt u daarmee? "We waren door de Koude Oorlog gewend geraakt aan een wereld met twee grote machtsblokken. Dat is overzichtelijk: wij hier, zij daar, en 'het Westen' fungeerde als een korset: het huis dat een schelpdier bij elkaar houdt. Dat is weggefallen. Wat blijft er dan over? Een weekdier. Daarbij: kijk hoeveel ambitieuze spelers we nu hebben, wereldwijd en in Europa. Zeg dat het er vijf zijn, dan heb je, zeker in combinaties, zo twintig scenario's van mogelijke alliantievormingen en van bilaterale bedreigingen. Zo was het ook in juni 1914. En let wel: het ultimatum van Wenen aan Servië ging over terreur: de aanslag op de troonpretendent in Sarajevo.

Een andere parallel is dat we net als toen vrezden voor het verlies van onze culturele identiteit. Veel

'Men wil wraak. Ze roepen 'fuck you' tegen de politiek. En dat kan ik ze niet helemaal kwalijk nemen'

» Henri Beunders

Rotterdamers raakten in de jaren negentig vreemd in hun eigen stad, daarom won Fortuyn. In 1914 vreesden de Duitsers echt voor het verlies van hun 'Kultur', aan Groot-Brittannië, het liberale 'perfidie Albion'. Dat zie je nu in Oost-Europa ook. Wij vinden die rechtse Polen, Hongaren en Tsjechen nu ondankbare honden én racistisch. Zij zeggen: wij hebben een halve eeuw gezocht onder het juk van het communisme, sinds 1990 zijn we eindelijk eigen baas. Moeten we dan nu alweer, omdat 'Brussel' dat wil, een heel ander land worden? Waarom is die ideologie van die multiculturele geglobaliseerde open samenleving zo dwingend dat iedereen zich daar maar naar moet voegen?"

In hoeverre zijn we zelf schuldig aan de situatie die is ontstaan? "Obama zei in 2008: *Yes we can!* Maar daarna zei iedereen – universiteiten, werkgevers, therapeuten – *Yes you can!* Iedereen is nu individueel verantwoordelijk voor zijn eigen succes, maar ook voor zijn eigen falen. Daarom zijn depressies en burn-outs zo wijdverbreid. En vaak hebben we dat individualisme ook nog zelf gewild. Lekker jezelf zijn, lekker zzp'er worden. De keerzijde is dat mensen buiten de boot vallen. De reactie daarop is nu: eigen schuld. Mijn verwijt aan de hogeropgeleiden is dat ze het beschavingsoffensief, zoals dat er eind negentiende eeuw wél was, hebben opgegeven.

De onderklasse, zoals dat dan heet, is afgeschreven."

In Nederland liepen discussies over de vluchtelingenopvang in 2015 een aantal keren flink uit de hand. Gaat dat vaker gebeuren? "Dat kan niet anders.

In Duitsland zijn al meer dan zeshonderd brandstichtingen geweest bij opvangcentra. En dan is daar de politieke en economische situatie nog een stuk stabielier dan in Nederland: economische groei, veel vacatures. En Duitsland is een industrieland, men schroeft een Miele of een BMW in elkaar, dat geeft ook geestelijk rust. Maar 'Keulen', die 'Schreckensnacht' met oudjaar, kan de ommekeer zijn naar een veel stringenter beleid. En dan volgt Nederland. We zijn immers praktisch de zeven-

tiende deelstaat van Duitsland. Als Duitsland vroeger de munt devalueerde, dan had de Nederlandse Bank precies tien seconden om te volgen. Zodra Duitsland echt de slagbomen laat neerdalen, doen wij dat dezelfde avond ook."

Joep Leerssen, hoogleraar Europese Studies aan de UvA, omschreef het nationalisme in het AD als niets anders dan betrokken burgerschap. "In zekere zin klopt dat. Een grote groep die eerst nooit van zich liet horen, is wakker geworden. Daarbij: zeker progressieve elites hebben lang gedacht dat het internet een progressieve kracht was. Maar online zijn het nu juist de nationalistische en extremisten die elkaar weten te vinden en elkaar ophitsen. Wij fatsoensmensen drukken per dag honderd keer op de like-knop en *that's it.*"

Is deze nationalistische reflex iets tijdelijks, of verwacht u een structurele verandering? "Sinds de val van de Berlijnse Muur zijn er alleen in Europa al duizenden kilometers nieuwe muur en prikkeldraad gebouwd, wereldwijd tienduizenden. Ik denk dat er nu een einde komt aan dertig jaar neoliberale wereldeconomie. We zullen meer nationalisme en protectionisme zien. De grenzen gaan dicht. Fort Europa, nou ja, Fort Klein-Europa, zal komen. Zeker als een miljard of meer Afrikanen ook in beweging komen."

Volgens Eurocommissaris Moscovici moeten pro-Europeanen de tegenaanval inzetten. Geloofd u daarin? "Ja, ik geloof in de kracht van positief betrokken burgers. Ik pleit voor een brede maatschappelijke discussie, zoals we die landelijk ook over kernenergie hadden. Hup, het land in. Maar dat moet je goed organiseren, en niet zoals sommige burgemeesters dat deden rond de azc's. Zo'n discussie moet over alles gaan, van de grenzen tot dat 'participatiecontract' van Asscher, en de vraag hoe onze samenleving er in zeg 2050 uit zou moeten zien. Als dat niet gebeurt, kan de polarisatie uitmonden in gewelddadige toestanden. Ik heb als historicus voldoende de Eerste Wereldoorlog bestudeerd om me zorgen te maken."

Nederland is vanaf dit jaar voorzitter van de Europese Unie. Wat zou uw aanbeveling zijn? "Wij hebben het als klein land altijd moeten hebben van intelligente voorstellen. De Fransen kunnen met hun stem de aanpassing van de wijnetiketten tegenhouden, de Duitsers kunnen de aanpak van autosoftware blokkeren. Maar die macht hebben wij niet. Het zou mooi zijn als we het voor elkaar krijgen om eindelijk een plenair Europees debat over de vluchtelingen-crisis te initiëren. Dat heeft het Europees Parlement nog niet gehouden namelijk. Maar waarschijnlijk gaan we alleen op de winkel passen." »

